

JAARVERLAG 2013 IT EIBERTSHIEM

Het gaat goed met de ooievaars. Landelijk schatten we het aantal broedparen op ruim 850. Als we gemiddeld dan 1,5 jong per nest behalen dan komen er op jaarbasis ruim 1200 jongen bij, wat zou betekenen dat er in de periode augustus een kleine 3000 ooievaars rondvliegen in Nederland. Dat lijkt veel en 3000 zijn ook veel, maar als je dat afzet tegen het gegeven dat slechts 15% van de jongen tot broeden komt, geeft dat weer een geheel ander inzicht. In dit verslag meer nieuws, gaan we uitgebreid in op onderzoek, en doen we een oproep voor het invoeren van uw gegevens, etc, etc

Hoe vertel je een verhaal.

Bij het schrijven van het jaarverslag ontstaat altijd weer iets van, hoe maak je er een stuk van wat de gemiddelde Nederlander ook nog (helemaal) gaat lezen. Dat is altijd een lastige. Begin je over het weer, dan doe je wat bijna iedereen doet. Bij een politiek getinte start, is het ook altijd afwachten hoe het valt. Natuurlijk kan ik hier na de gemeenten raadverkiezing en de commotie door Wilders hier best de vraag stellen van: Wilt u meer of minder ooievaars? Maar boeiend maakt die vraag dit verslag niet. Begin over seks, dan heb je de aandacht is mij in mijn cursus journalistiek geleerd. Dat werkt wel tijdens een lezing maar in een verslag.....?? En in diezelfde cursus kwam natuurlijk ook aan bod dat: Hond bijt man geen nieuws was, maar dat het bij Man bijt hond van geheel andere orde was. Ook dat geeft geen nieuws want er zijn nog geen ooievaars gesignaleerd met een beet van een man, en omgekeerd trouwens ook niet. Humor dan? Tijdens de lezing doet dit het altijd erg goed maar in een verslag wordt dat al weer een stuk lastiger. Maar tijdens een lezing krijg je wel altijd de meest wonderlijke en soms grappige vragen. En dat mij dat niet alleen treft las ik in het boekje De Koe van Midas Dekker. Hij hield een lezing in Oost Groningen en de pauze was nog niet eens voorbij toen een man begon met: *Ik had twee kippen, of beter gezegd, een kip en een haan. Die konden het prima vinden samen. Hij trad haar geregeld en zij legde elke dag een ei. En toen dacht ik: ik zet er nog een kippetje bij. Nou dat ging prima. Totdat de haan het nieuwe kippetje begon te treden. Dat pikte het eerste wijfje niet! Hele gevechten werden het; de veren stoven in het rond, zo jaloers was ze. Maar wat wilde u nou vragen, vroeg Midas? Nou kijk zei de man, een gezonde plattelander van tegen de 40, na 2 weken was het gedonder over en sindsdien accepteert het oorspronkelijke wijfje dat er een tweede bij is gekomen. En nu komt mijn vraag: Is dat bij mensen ook zo?* Ik hou met enige regelmaat een lezing, maar zoveel humor heb ik nou weer niet mee gemaakt, jammer maar er is hoop.....

En hoewel dit verslag dus een stuk minder grappig is/wordt hoop ik toch dat u het met belangstelling gaat lezen, ondanks dat ook ik begin met het weer.

It Eibertshiem in 2013.

Het weer blijft een boeiend onderwerp want in het voorjaar van 2013 was het zo koud dat Nederland steen en been klaagde. Maar wanneer u dit leest is het al hoog en breed echt lente geweest en is groen uit de grond en van de bomen gespat. De bovenstaande foto is genomen op 1 april 2013 en toen was het min 6. Dat terwijl het op 6 maart al 18,8°C werd, dus we gingen uit van een vroeg voorjaar, maar niets bleek minder waar. Op 1 april hebben we normaliter bij de ooievaars het eerste ei maar nu was er op 1 april op nog geen enkel nest in Friesland sprake van enige nestactiviteiten. Zelfs takken waren nog niet aangevoerd. Voeg daarbij dat we in de tweede helft van mei opnieuw werden geconfronteerd met extreme kou, dan laat zich raden dat het voor de ooievaars een moeilijk seizoen was.

Rondom It Eibertshiem waren 14 bezette nesten en uiteindelijk zijn er van 8 paren 10 jongen groot geworden.

Als we dan nu ook alvast even naar 2014 gaan dan zien we wat weer betreft een groot verschil. Ook nu (vandaag 20 maart) een record temperatuur van 20°C in De Bilt en zelfs 21,6°C bij het KNMI in Limburg. We moeten terug tot 1916 en toen werd het in De Bilt 19,9 maar sinds de weersgegevens worden vastgelegd (1901) was het nog nooit in maart zo warm. De verschillen zijn dus opmerkelijk en in 2014 zijn de ooievaars in begin maar al verder dan vorig jaar in begin april.

(15 maart 2014)

Resultaten in Friesland.

Ook elders in Friesland waren de resultaten in vergelijking met 2012 nogal wat lager. In Beetsterzwaag telden we wel weer een 30 tal nesten, maar het aantal vliegvlugge jongen bleef op 27 steken. Als we dan even teruggaan naar het kader op de voorpagina, dan lijkt het ook weer veel logischer dat slechts 15% van de jongen tot broeden komt. Want vast staat natuurlijk wel dat er in Beetsterzwaag veel meer jongen geboren zijn dan de 27 welke vliegvlug werden. Op veel andere plaatsen in Friesland gingen ooievaars broeden maar ook in veel situaties werden er geen jongen groot. Het nest in bv De Veenhoop moest het voor het derde opeenvolgend jaar zonder jongen stellen. Toch zijn er ook op andere plaatsen in Friesland ontwikkelingen gaande van een grotere concentratie van ooievaars. Het aantal nesten op en rond Vijversburg in Tietjerk breidde zich bv nog steeds uit. Of hier ook sprake is van een invloedssfeer vanuit Aqua Zoo is niet met zekerheid te zeggen maar in de afgelopen 10 jaar zien we hier ook gestaag een uitbreiding van het aantal nesten. In 2002 het eerste broedgeval en in 2009 kwamen we hier tot 5 en ik verwacht dit jaar op 10 uit te komen, zeker 8 zijn er nu al waargenomen (maart 2014)

(Park Vijversburg maart 2014)

Ook dit jaar waren er op een aantal plaatsen weer ooievaars welke werden verstoord door Nijlganzen. In Earnewâld hebben we daar al een aantal jaren last van en via onze webcam zagen we daar de eieren soms uit het nest vallen doordat ganzen het nest wilden kraken. Toch zijn de ganzen nog niet tot broeden gekomen in onze regio, dat in tegenstelling tot bv het nest in Hoogkerk, want hier broed al voor het tweede opeenvolgende jaar een Nijlgans op het ooievaarsnest.

In totaliteit zullen er in Friesland nu een 100 broedparen zijn en in Nederland zijn dit er ruim 850.

Wanneer wordt de Zwarte Ooievaar broedvogel?

Ook dit is een vraag welke regelmatig gesteld wordt, maar vooralsnog blijft dit toekomstmuziek. Wel zien we steeds vaker zwarte ooievaars en in heel Nederland komen vele meldingen binnen. Doordat de zwarte ooievaar ook steeds dichterbij komt als broedvogel stijgen de kansen wel. In Wallonië (België) wordt het aantal paren maximaal geschat op 80 en ook broeden ze in Noordoost Frankrijk, in Spanje en in Duitsland. Omdat ze tegenwoordig blijkbaar steeds

flexibeler worden, nestelen ze ook al in meer recreatieve bossen en dat zou de stap naar ons land weleens minder groot kunnen maken.

De ooievaar in het onderzoek.

Als we naar Friesland kijken zien we in de getalsontwikkeling dat er een sterke schommeling is in aantallen.

In 1931 zijn er 39 bezette nesten in 1936 57, in 1937 zijn er 37 in 1939 19 en in 1940 weer 57, dan zakt het pijlsnel weer naar 20 in 1942 in 43 zijn er nog 10 bezette nesten. In 1944 zijn er weer 20 en vanaf de jaren 50 zit het steeds beneden de 10 met als laatste, het dieptepunt in 1972 met nog 1 paar in Luxwoude.

In Nederland zien we eenzelfde soort ontwikkeling. In 1939 waren er ruim 300 paar en vanaf de jaren 50 daalt dit van 80 naar minder dan 10 in 1975.

Wereldwijd was er overal tussen 1930 en 1940 een toename en tussen 1940 en 1950 een sterke afname. Tussen 50 en 60 was de afname minder sterk en tussen 60 en 70 weer sterk.

Dallinga en Schoenmakers> constateerden tussen 50 en 60 al een sterkere teruggang in Noord Nederland. Hoewel de legselgrootte gelijk is zijn er in het Noorden. De ei verliezen zijn daar veel groter. Een ander opvallend gegeven is dat de aankomstdata van de ooievaar van invloed is op het broedsucces. Hoe eerder aanwezig hoe beter. De conclusie is daarbij dat de omstandigheden in de periode voor de aankomst in het broedgebied bepalend zijn voor het broedsucces.

Jaren met slechte broedresultaten worden gekenmerkt door een gemiddeld latere aankomst. In ieder geval een situatie welke in 2013 opgeld doet.

Een duidelijke verschuiving zien we ook in aankomstdatum. Rond 1955 ligt de gemiddelde aankomstdatum op 16 april. Tegenwoordig ligt de aankomstdatum ergens in maart of soms al februari. Dit lijkt dus iets van de laatste 25 jaar maar niets is minder waar want ook voor 1900 lag de gemiddelde aankomstdatum rond 13 maart en bijna 20 % van de ooievaars komt al aan voor 1 maart. En in de 17 en 18 eeuw kwamen de ooievaars nog gemiddeld 2 tot 3 weken eerder

aan! Reden voor de wisselende verlate aankomst wordt toegeschreven aan de voedselsituatie in Afrika.

De aantalveranderingen van de ooievaars schrijven D&S geheel toe aan oorzaken buiten het broedgebied.

De trekroute wordt hier ook veel in verband mee gebracht maar Haverschmidt toonde in 1936 al aan dat Nederlandse ooievaars zowel de oostelijke danwel de westelijke trekroute namen. De grote meerderheid trekt via de Bosporus en de rest dus via Gibraltar. Wel zit er ook nog verschil in leeftijd. Jonge ooievaars trekken minder vaak via de oostelijke route. (40-60 niet significant dus)

De plaatstrouw van ooievaars is ook groot. Derde jaars vogels zitten voor 60% binnen de 1000km van hun geboorteplaats. En voor 4 de jaars is dit zelfs 90%.

De afname in Nederland schrijven D&S vooral toe aan 1) de klimaatsveranderingen in Afrika en Nederland. In de overwinteringgebieden wordt het sinds 1800 steeds droger en in ons land wordt het natter. In beide gevallen resulteert dit in een verslechterd voedselaanbod.

En 2) de intensivering van de landbouw. Ooievaars hebben een voorkeur voor graslanden met een wisselde grondwaterstand en het zijn juist deze welke vanaf de jaren 50 steeds schaarser worden.

3) Als derde oorzaak noemt men de effectievere wijze waarop sprinkhanen worden bestreden in Afrika, waardoor het voedselaanbod daalt.

In 1980 trokken D&S al de conclusie dat verdere afname tot staan kan worden gebracht als de nog niet verstoorde broedbiotopen in stand worden gehouden en om deze mogelijk te verbeteren. Waar geen geschikte biotopen meer aanwezig zijn zullen deze weer gecreëerd moeten worden.

Het is vanuit deze opmerking ook grappig om te constateren dat daar waar tegenwoordig weer ooievaars broedden, dit veelal in dezelfde gebieden is dan waar ze 50 jaar geleden ook veelvuldig voorkwamen.

Bakker & Hogendoorn, (1996) stellen vast in het onderzoek naar voedselkeuze dat de ooievaars vooral op grasland fourageren (88%) Ze geven duidelijke voorkeur aan voor gebieden met extensief beheer. (66%), dat terwijl slechts 20% van het onderzochte gebied op deze manier beheerd wordt. De 49 % van het totale onderzoeksgebied wat intensief beheerd wordt scoort maar een respons van 4%.

Nestobservaties tonen aan dat er de eerste weken dat er jongen zijn, vaker wordt gevoerd. Er bestaat echter geen verband tussen het aantal jongen en het aantal keren voeren. Ook levert vaker voeren geen beter broedresultaat. De hoeveelheid en de kwaliteit van het voedsel zijn in dezen dus doorslaggevend. Verder zien we in het gedrag dat hoe ouder de jongen zijn er door de ouders minder op het nest wordt gezeten en de vogels staan dus vaker. Ook dit staan wordt naar

verloop van tijd minder omdat nu beide vogels afwezig zijn en ook langer wegblijven, veelal om voedsel te zoeken.

Bravenboer en Camu deden in 1996 onderzoek naar de volgende vragen: *Welke gebieden in Nederland zijn op dit moment geschikt als leefgebied voor de ooievaar en op welke wijze kan het oppervlak geschikt gebied worden vergroot.* Hiervoor zijn de volgende drie deelvragen beantwoord:

*) Welke eisen stelt de ooievaar aan het leefgebied? *) Waar in Nederland bevinden zich op dit moment de geschikteste leefgebieden? *) Welke maatregelen kunnen worden genomen ter vergroting van het oppervlak geschikt leefgebied? En aan de hand van deze deelvragen kan ook de conclusie worden getrokken welke eisen de ooievaar stelt aan het leefgebied.

Hij/zij wenst>

Bodemtype: Veen, rivierklei, overgang veen-zand, veen-rivierklei, veen-zeeklei, zeekleizand, rivierkleizand. **Grondwaterstand:** wisselend peil welke gemiddeld hoger ligt dan normaal. Ook de overgangen naar onder water staande stukken zijn in trek. **Ecotooptype:** agrarisch gebied, lijnvormige wateren, oeverzones. **Vegetatiestructuur:** graslanden. **Vochttoestand:** nat, nat/vochtig, vochtig, vochtig/droog. **Trofiegraad:** voedselrijk, zeer voedselrijk.

Waar in Nederland bevinden zich op dit moment de geschikteste gebieden? : In het rivierengebied en de veenweide gebieden. Een gebied van zo'n 5000 km² (14% van Nederland) En die habitat geschiktheidkaart komt erg overeen met de vroegere verspreiding van de ooievaars.

FNC, (1999) zorgt n.a.v. het rapport Ooievaars de boom in dat in en rond Rossum in het project Sint Andries de ooievaars meer kunnen profiteren van de buitendijkse rivierengebieden. Een mooie praktische vertaling van vele onderzoeken! En in de uiterwaarden lopen meer projecten welke naar verwachting zullen bijdragen tot verbetering van het biotoop. Zie ook nieuwe kansen voor de ooievaar van Rossum (2005)

Tryjanowski & Kuzniak doen in 2002 verslag van een 20 jarig telproject in de vallei van de Odra, een rivier in West Polen. Het aantal nesten schommelde hier sterk, van 33 tot 60. In jaren met veel veldmuizen zijn er steeds veel bezette nesten, dit in tegenstelling tot muizen arme jaren. Het totale aantal uitgevlogen jongen per jaar voor de hele populatie was in muizenrijke jaren hoger, doordat er meer bezette nesten waren. Het had er daar dus de schijn van dat wanneer de ooievaars in het voorjaar terug keren zij zich vestigen op die plekken waar veel muizen zijn.

Sovon, (Roodbergen, Nienhuis & Majoor) stellen in 2011 vast dat de voorkeur voor perceelstypen sterk wisselt per periode. De vastgestelde periodes in dit onderzoek waren: 1) Voor het broeden, 2) Eifase, 3) Kleine jongen, 4) Middel grote jongen, 5) Grote jongen, 6) Na het broeden. De voor het broedsucces belangrijkste periode zijn die van 2 tot en met 5.

In de eerste 6 weken zijn bijvoorbeeld de poelen (kleiner dan 5000m²) zeer in trek. Dit omdat de aanwezigheid een positief effect heeft op amfibieën, maar ook op insecten en andere watergebonden prooidieren. In de tweede periode van de jongen zijn vervolgens de kruidenrijke randen van graslanden erg geprefereerd te worden. Opvallend is dat de meest gegeten prooien

(meer dan 70%) zeer klein zijn, dus onzichtbaar voor de waarnemers! Met GPS werd er 3 jaar data verzameld en voor 3 ooievaars leverde dat ruim 11.000 geschikte peilmomenten op van de in totaal ruim 100.000 peilingen.

De beheersaanbevelingen welke uit dit onderzoek komen zijn de volgende. Het feit dat vooral kleine en zeer kleine prooien worden gegeten en dat het broedsucces van de ooievaars in de omgeving van het station iets lager lijkt dan het succes van de ooievaars op het station zou er op kunnen wijzen dat het foerageerhabitat niet optimaal is en dat er vooral een tekort is aan grotere prooien, zoals muizen en amfibieën. Het is met gemiddeld 1.4 jong per nest mogelijk net niet voldoende om het verlies door sterfte te kunnen compenseren. De aanleg van poelen en kruidenrijke randen zou een eventueel tekort aan prooien kunnen verhelpen. Bovendien lijkt gefaseerd maaien en een heterogeen en kleinschalig landschap met veel verschillende perceeltypen van belang, dit aangezien de voorkeur voor perceeltype strek kan verschillen tussen de perioden. Een heterogeen landschap zorgt ervoor dat er in elke fase van het broedproces voldoende voedsel beschikbaar is. Hierbij lijkt de aanwezigheid van grasland percelen met weinig tot geen bemesting van belang omdat daar grotere insecten te verwachten zijn. En ook omdat deze percelen later gemaaid worden, wat de periode met versgemaaide percelen verlengt tot in de jongenfase. En dit totaal pakket zal een positief effect hebben op de aantallen broedparen en het broedsucces.

Ik heb nu even een aantal onderzoeken bij de kop gehad en als grootst gemene deler komt daaruit naar voren dat het biotoop het belangrijkste element is. Niet zo verrassend dus want ook Haverschmidt wist dat in 1939 al te vermelden. Deze onderzoeker heb ik niet vermeld maar dat hij van groot belang is moge duidelijk zijn dat in alle onderzoeken deze als bron genoemd wordt.

Haverschmidt.

Soms denken we dat we nu tegen verrassende zaken aanlopen maar niets is minder waar. We denken vaak dat bv het aantal jongen per nest anno 2013 veel lager is dan vroeger maar dat is onjuist. Haverschmidt vermeld daarover dat er in 34=2.6 35=2.1 36=2.2 37=1.8 38=1.3 39=2.6 40=2.2 en de 5 daarop volgende jaren geeft eenzelfde beeld. Dat dit voor Nederland niet uniek is blijkt uit het feit dat de getallen voor de ooievaars in Sleeswijk Holstein eenzelfde beeld laten zien. Ook zijn we bijvoorbeeld verbaasd wanneer er 5 jongen in een nest worden aangetroffen. Maar in 1939 werden er bij inspectie van 145 nesten 19 aangetroffen met 5 jongen. Er gaan vandaag de dag nogal eens jongen dood welke al enkele weken oud zijn en dat verrast sommigen. Haverschmidt trof bij een inspectie op 24 juni in een nest met 5 jongen welke 6 weken oud waren 3 jongen dood aan en 2 levend. En ook het grote aantal nesten zonder jongen is van alle tijden. In de jaren 30 tot 45 varieert dit van 12 tot 52%.

Tot slot,

Kunnen we stellen dat er veel onderzocht is en dat we heel veel vragen kunnen beantwoorden. Maar elk antwoordt roep veelal ook weer nieuwe vragen op. We willen bijvoorbeeld nog steeds graag weten waar onze huidige ooievaars verblijven en waar ze tot broeden komen. Wij van Stichting It Eibertshiem gaan daarom ook door met het ringen van ooievaars, (daar waar we kunnen) en met het aflezen van ringen. Dat zijn voor de komende jaren onze belangrijkste activiteiten, naast natuurlijk het verstrekken van algemene informatie. Onze website is daar een voorbeeld van en met de webcam levert dit ook een schat aan informatie op.

En u kunt ons helpen door indien u een nest op uw erf heeft de gegevens door te geven door middel van de nestkaart ooievaars. (van STORK) Zie links op www.ooievaars.nl

Of maak via Griel melding van een ringaflezing van een ooievaar. Zie eveneens links.

Melding aan onze donateurs>

Evenals vorig jaar treft u geen accept kaart bij dit verslag, dit omdat we gestopt zijn met het vragen van een bijdrage. Dit jaarverslag ontvangt u nog per post op papier maar dit zal één van de laatste keren zijn. Vanuit kostenbesparing en vanuit de nieuwe digitale wereld hoeft dat eigenlijk niet meer. Volgend jaar vieren we ons 35 jarig bestaan en dan volgt het laatste jaarverslag op papier. Vanaf 2015 treft u digitaal het jaarverslag daarna alleen nog aan op onze website.

Maart 2014, H.Folkertsma, namens Stichting It Eibertshiem.

Zie verder voor alle informatie (en volg de ooievaars van minuut tot minuut op/in hun nest) via

WWW.OOIEVAARS.nl

